

Hoog tijd voor een links verhaal over een globale belastingsombouw*

Dirk Holemans, Pascal Debruyne & Jef Peeters

Tot voor kort overheerste de neoliberale ideologie in onze samenleving. Deze stelt dat de enige weg tot welvaart meer marktwerking en minder regels is, waarbij overheidsingrijpen tot een minimum herleid wordt. Over belastingen praat je dan alleen nog om ze te verminderen, of beter nog, om ze af te schaffen. Met de financiële crisis is het politieke systeem zelf tot het inzicht gekomen dat deze ideologie eerder een schadelijk kaartenhuisje is en dat het zo niet verder kan. Meteen is ook het taboe op het ideologische debat opgeheven en kan er terug volop gediscussieerd worden over noodzakelijk overheidsingrijpen en sturende fiscaliteit.

Het taboe sneuvelde om verschillende redenen. De staatsschuld dreigt zo groot te worden dat iedereen beseft dat enkel de uitgaven bekijken, leidt tot een sociaal bloedbad. Tevens heeft de arrogantie van de banksector ook bij de meer *laissez-faire*-politici een ethische snaar geraakt: er zijn grenzen aan private zelfverrijking in tijden van publieke verarming. En misschien wel verrassend: rechts is in Europa zo zelfzeker aan de macht dat ze het aandurft om voorstellen te doen die bij de burgers niet noodzakelijk geliefd zijn maar wel als cruciaal worden voorgesteld voor hun toekomst.

Dit doorbreken van het taboe over fiscale hervormingen betekent echter niet dat iedereen het nu eens is over wat er moet gebeuren. Het is niet omdat Sarkozy een koolstoftaks invoert dat hij een groene jongen is, en ook het Britse VBO wordt niet links omdat hun woordvoerder nu een Tobintaks bespreekbaar vindt.

Zoals steeds is een gedegen analyse op zijn plaats die verder terugblijkt dan de dag van gisteren, die bijvoorbeeld duidelijk maakt waarom deze rechtse krachten nu het terrein voor zich hebben.

Hoe komt het dat belastingen in het verdomhoekje zijn terechtgekomen? Want het belastingsysteem vormt een fundamenteel onderdeel van onze democratie. Hiermee financieren we publieke diensten, organiseren we solidariteit en sturen we de samenleving in een bepaalde richting. Begin de jaren negentig werd onder meer vanuit ecologische hoek een rijkdom aan nieuwe ideeën ontwikkeld voor een sociaal-ecologische ombouw van de fiscaliteit, met als bekendste voorbeelden de Tobintaks en de koolstofheffing. Deze voorgestelde taksombouw steunt op een heldere logica: belastingen verminderen op wat goed is voor de samenleving (arbeid) en in dezelfde mate belastingen verhogen op wat schadelijk is (milieuverontreiniging, financiële speculatie).

De reden waarom deze vernieuwende ideeën niet zijn gerealiseerd, is niet te zoeken bij rechts tijdens de jaren negentig. Dat lag toen uitgeteld in de touwen. De macht in Europa was in handen van het paarse verbond van sociaaldemocraten en liberalen. In plaats van mee hun schouders te zetten onder de voorstellen voor een sociaalecologische taksombouw, omarmden de sociaaldemocraten de liberale derde weg. Wat leidde tot een andere positionering en voorstellen, in het genre van zaken gratis maken en belastingen afschaffen.

Zo hebben de sociaaldemocraten mee het neoliberale taboe op fiscale hervormingsdebatten geïnstalleerd en de groene vernieuwende ideeën geneutraliseerd. Hierdoor ontstond een woestijn op het vlak van het publiek debat over noodzakelijke fiscale hervormingen. Wanneer in het eerste decennium van deze eeuw rechts aan kracht wint en terug aan de macht komt, kunnen zij na de financiële crisis vrijelijk voorstellen doen, omdat paars de linkerkzijde al eerder monddood maakte.

Het is belangrijk vanuit dit kader te analyseren hoe rechtse krachten zoals Sarkozy op slinkse wijze de ecologische ideeën proberen te recupereren. Zo wordt snel duidelijk dat de Franse koolstoftaks niets past in een samenhangend streven naar een meer rechtvaardige en ecologische samenleving. Ten eerste bouwt Sarkozy bijvoorbeeld op vlak van de arbeidsmarkt de sociale bescherming af. En wat betreft zijn koolstoftaks is elektriciteit opgewekt uit kernenergie hiervan vrijgesteld. Dit toont dat het eigenlijk gaat om een taks die eerder systeembevestigend is en nationale belangen dient, eerder dan dat ze de verandering naar een duurzame samenleving voor iedereen ondersteunt.

Frankrijk is niet toevallig het nucleaire land bij uitstek: meer dan de helft van haar elektriciteit wordt opgewekt in nucleaire centrales. De zo ingestelde koolstoftaks past perfect in het discours dat de nucleaire sector in België nu met bergen geld poogt aan de man te brengen: nieuwe kerncentrales zijn noodzakelijk om de belangrijke reducties van broeikasgassen te bekomen. Dat er bij het winnen en verwerken van uraniumerts massa's broeikasgassen vrijkomen, daar wordt dan zedig over gezweven ... en geen koolstoftaks op geheven!

Zoals eerder aangegeven, krijgt ook een ander links voorstel, de Tobintaks, steun uit onverwachte hoek. Adair Turner, voormalig voorzitter van de Britse VBO en nu voorzitter van de Britse regulator van alle financiële diensten in het Verenigd Koninkrijk (FSA), stelde recent dat 'de mogelijkheden moeten nagegaan worden om belastingen te heffen op financiële transacties, Tobintaksen'. Turner stelt het noodzakelijk om het volume van de financiële sfeer te verminderen en erkent dat financiële speculatie 'geen enkele nuttige sociale rol speelt'. Een interessante vraag is echter wat iemand als Turner zou doen met de inkomsten uit een Tobintaks. Zou hij bijvoorbeeld akkoord gaan om onder VN-gezag deze te besteden aan de sociaalecologische ombouw van de economie in ontwikkelingslanden?

Last but not least is er de groeiende politieke consensus in ons land dat banken een vergoeding moeten betalen voor de massieve reddingsoperatie tijdens de financiële crisis. Hier is de snelheid waarmee partijen vanuit verschillende hoek het met elkaar eens werden over het principe, verrassend. Maar deze overeenkomst mag ons niet blind maken voor de ideologische verschillen, die hiermee niet weggevaagd zijn.

In feite resulteert dit alles voor links in een positieve vaststelling en een belangrijke opdracht. Er kan terug een democratisch debat over fiscaliteit worden gevoerd waarbij de verschillende partijen eigen voorstellen ontwikkelen en in het debat inbrengen. Hierbij komen belangrijke voorstellen zoals Tobintaks en koolstofheffing terug op tafel. Dit betekent uiteraard niet dat deze er zomaar zullen komen, laat staan vanuit een sociaalecologisch kader. Het is evident dat bepaalde machtige en vermogende krachten in de samenleving zich zullen bundelen om de hervormingen tegen te houden. Maar de eerste bres is geslagen, het is nu zaak om de druk op te voeren.

Het zou goed zijn mochten de Groenen hier terug het voortouw nemen. Hun opdracht is nu om samenhangende voorstellen te presenteren en hierin erg ambitieus te zijn. Met bijvoorbeeld, zoals Attac voorstelt, de introductie van een Tobintaks op alle financiële transacties - en niet enkel op wisseltransacties zoals Tobin het voorstelde -

om op die manier zo snel mogelijk de vorming van nieuwe zeepbellen te voorkomen en de toenemende druk te verminderen die het financieel kapitaal op elk aspect van ons leven heeft (jobs, openbare diensten, grondstoffen, voeding, milieu ...). De opbrengst van deze taken kan gecombineerd worden met belastingen op broeikasgassen, waardoor ruimte ontstaat om arbeid goedkoper te maken en de ombouw naar een groene economie te kunnen financieren. Zodat ook de put van de staatsschuld kan worden gedempt zonder de sociale zekerheid af te breken.

* Deze tekst verscheen eerder als de maandelijkse Oikoscolumn voor Knack - editie september 2009.